

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 17ης Σεπτεμβρίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Διεθνής δικαιοδοσία επί υποχρεώσεων διατροφής – Κανονισμός (ΕΚ) 4/2009 – Άρθρο 3, στοιχείο β' – Δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου της διατροφής – Αναγωγή δημόσιου οργανισμού υποκατασταθέντος στα δικαιώματα του δικαιούχου διατροφής»

Στην υπόθεση C-540/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) με απόφαση της 5ης Ιουνίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 16 Ιουλίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

WV

κατά

Landkreis Harburg,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal, πρόεδρο τμήματος, K. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, ασκούντα καθήκοντα δικαστή του τρίτου τμήματος, L. S. Rossi (εισηγήτρια), F. Biltgen και N. Wahl, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J. Möller, M. Hellmann, U. Bartl και E. Lankenau,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Aguilera Ruiz,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον M. Wilderspin και την M. Heller,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 18ης Ιουνίου 2020,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

Απόφαση

- 1 Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (ΕΕ 2009, L 7, σ. 1).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του WV, κατοίκου Βιέννης (Αυστρία), και της Landkreis Harburg (Περιφέρειας Harburg, Γερμανία) (στο εξής: ενάγων οργανισμός) σχετικά με την καταβολή διατροφής στη μητέρα του WV, η οποία κατοικεί στη Γερμανία και στα δικαιώματα της οποίας έχει υποκατασταθεί εκ του νόμου ο οργανισμός αυτός.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η Σύμβαση των Βρυξελλών

- 3 Το άρθρο 2, πρώτο εδάφιο, της Σύμβασης της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 1982, L 388, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με τις διαδοχικές συμβάσεις για την προσχώρηση των νέων κρατών μελών στην εν λόγω Σύμβαση (στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών), έχει ως εξής:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων της παρούσας συμβάσεως, τα πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους αυτού, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.»

- 4 Το άρθρο 5, σημείο 2, της Σύμβασης των Βρυξελλών προβλέπει τα εξής:

«Πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους μπορεί να εναχθεί σε άλλο συμβαλλόμενο κράτος:

[...]

- 2) ως προς υποχρεώσεις διατροφής, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου ο δικαιούχος της διατροφής έχει την κατοικία ή συνήθη διαμονή του.»

Το Πρωτόκολλο της Χάγης

- 5 Το Πρωτόκολλο της Χάγης, της 23ης Νοεμβρίου 2007, σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής, εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2009/941/ΕΚ του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 331, σ. 17) (στο εξής: Πρωτόκολλο της Χάγης).
- 6 Το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενικός κανόνας περί εφαρμοστέου δικαίου», ορίζει τα εξής:

«1. Εκτός αντίθετης διάταξης του πρωτοκόλλου, οι υποχρεώσεις διατροφής διέπονται από το δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής.

2. Σε περίπτωση αλλαγής της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους της νέας συνήθους διαμονής από τη στιγμή κατά την οποία επέρχεται η συγκεκριμένη μεταβολή.»

- 7 Το άρθρο 10 του Πρωτοκόλλου της Χάγης προβλέπει ότι το δικαίωμα ενός δημόσιου οργανισμού να ζητήσει την επιστροφή επιδόματος που χορηγήθηκε στον δικαιούχο αντί διατροφής υπόκειται στο δίκαιο που διέπει τον οργανισμό αυτόν.

Ο κανονισμός 4/2009

- 8 Οι αιτιολογικές σκέψεις 8, 9, 10, 11, 14, 15, 44 και 45 του κανονισμού 4/2009 έχουν ως εξής:

«(8) Στο πλαίσιο της διάσκεψης της Χάγης για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, η [Ευρωπαϊκή] Κοινότητα και τα κράτη μέλη της συμμετείχαν στις διαπραγματεύσεις οι οποίες, στις 23 Νοεμβρίου 2007, κατέληξαν στη σύναψη [...] [του Πρωτοκόλλου της Χάγης]. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να λαμβάν[εται] υπόψη στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού [αυτή η πράξη].

(9) Ο δικαιούχος διατροφής θα πρέπει να είναι σε θέση να επιτυγχάνει εύκολα, σε ένα κράτος μέλος, απόφαση που θα είναι αυτομάτως εκτελεστή σε άλλο κράτος μέλος χωρίς να απαιτείται καμία διαδικασία.

(10) Για την επίτευξη του στόχου αυτού, είναι σκόπιμη η θέσπιση κοινοτικής πράξης σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής που θα συγκεντρώνει τις διατάξεις για τη σύγκρουση δικαιοδοσίας, τη σύγκρουση νόμων, την αναγνώριση και την εκτελεστότητα, την εκτέλεση των αποφάσεων, τη νομική αρωγή και τη συνεργασία μεταξύ κεντρικών αρχών.

(11) Το πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού θα πρέπει να εκτείνεται σε όλες τις υποχρεώσεις διατροφής που απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις, σχέσεις συγγένειας, γάμου ή αγχιστείας, και τούτο με στόχο την εγγύηση ίσης μεταχείρισης μεταξύ όλων των δικαιούχων διατροφής. Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, η έννοια της “υποχρέωσης διατροφής” θα πρέπει να ερμηνεύεται αυτόνομα.

[...]

(14) Είναι σκόπιμο να προβλεφθεί στον παρόντα κανονισμό ότι ο όρος “δικαιούχος” περιλαμβάνει, για τους σκοπούς της αίτησης αναγνώρισης και εκτέλεσης απόφασης σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής, τους δημόσιους οργανισμούς οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να ενεργούν αντί προσώπου το οποίο δικαιούται διατροφής ή να ζητούν την επιστροφή επιδομάτων που χορηγήθηκαν στον δικαιούχο αντί διατροφής. Όταν δημόσιος οργανισμός ενεργεί υπό την ιδιότητα αυτή, θα πρέπει να δικαιούται τις αυτές υπηρεσίες και την αυτή νομική αρωγή με τον δικαιούχο.

(15) Για να διασφαλισθούν τα συμφέροντα των δικαιούχων διατροφής και να ευνοηθεί η ορθή απονομή της δικαιοσύνης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει να προσαρμοσθούν οι κανόνες οι σχετικοί με τη διεθνή δικαιοδοσία, όπως απορρέουν από τον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 [του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1)]. Η συνήθης διαμονή του εναγομένου σε τρίτο κράτος δεν θα πρέπει πλέον να αποκλείει την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων δικαιοδοσίας, και δεν θα πρέπει πλέον να προβλέπεται παραπομπή στους κανόνες δικαιοδοσίας του εθνικού δικαίου. Ενδείκνυται, συνεπώς, να καθορισθεί στον παρόντα κανονισμό σε ποια περίπτωση η δικαστική αρχή κράτους μέλους μπορεί να ασκεί επικουρική δικαιοδοσία.

[...]

(44) Ο παρών κανονισμός θα πρέπει να τροποποιήσει τον κανονισμό [44/2001] αντικαθιστώντας τις διατάξεις του που εφαρμόζονται σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής. Με την επιφύλαξη των μεταβατικών διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα κράτη μέλη θα πρέπει, σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής, να εφαρμόζουν τις διατάξεις του παρόντος κανονισμού όσον αφορά τη δικαιοδοσία, την αναγνώριση, την κήρυξη [...] της εκτελεστότητας και εκτέλεσης των αποφάσεων καθώς και τη νομική αρωγή αντί των διατάξεων του κανονισμού [44/2001], από την ημερομηνία εφαρμογής του παρόντος κανονισμού.

(45) Δεδομένου ότι οι στόχοι του παρόντος κανονισμού, ήτοι η θέσπιση μιας [σειράς] μέτρων που θα επιτρέπουν τη διασφάλιση της πραγματικής είσπραξης των αξιώσεων διατροφής σε διασυνοριακές υποθέσεις και, συνεπώς, τη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη και, κατά συνέπεια, μπορούν, λόγω των διαστάσεων και των αποτελεσμάτων του παρόντος κανονισμού να πραγματοποιηθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο, η Κοινότητα μπορεί να λάβει μέτρα, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας βάσει του άρθρου 5 της συνθήκης. [...]

9 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 4/2009 προβλέπει τα εξής:

«Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις υποχρεώσεις διατροφής που απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις ή σχέσεις συγγένειας, γάμου ή αγχιστείας.»

10 Το άρθρο 2 του κανονισμού αυτού ορίζει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, νοούνται ως:

1) “απόφαση”: απόφαση για θέματα υποχρεώσεων διατροφής, εκδιδόμενη από δικαστήριο κράτους μέλους, οποιαδήποτε και εάν είναι η ονομασία της, όπως απόφαση, διαταγή, διαταγή εκτέλεσης, καθώς και ο καθορισμός, από το γραμματέα, της δικαστικής δαπάνης. Για τους σκοπούς των κεφαλαίων VIII και VIIIα, ως “απόφαση” νοείται επίσης απόφαση για θέματα υποχρεώσεων διατροφής εκδιδόμενη από δικαστήριο τρίτου κράτους,

[...]

10) “δικαιούχος διατροφής”: κάθε φυσικό πρόσωπο στο οποίο οφείλεται ή εικάζεται ότι οφείλεται διατροφή,

[...]».

11 Το άρθρο 3 του κανονισμού 4/2009 έχει ως εξής:

«Σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής στα κράτη μέλη, δικαιοδοσία έχει:

α) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του εναγομένου, ή

β) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, ή

γ) το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με την προσωπική κατάσταση, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η δικαιοδοσία αυτή βασιζέται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων, ή

- δ) το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η διεθνής δικαιοδοσία βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων.»
- 12 Το άρθρο 15 του ίδιου κανονισμού φέρει τον τίτλο «Καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου» και ορίζει τα εξής:
- «Το δίκαιο που εφαρμόζεται στις υποχρεώσεις διατροφής προσδιορίζεται σύμφωνα με το [Πρωτόκολλο της Χάγης] στα κράτη μέλη που δεσμεύονται από την πράξη αυτή.»
- 13 Το άρθρο 64 του κανονισμού αυτού, με τίτλο «Δημόσιοι οργανισμοί ως αιτούντες», ορίζει τα εξής:
- «1. Για τους σκοπούς μιας αίτησης αναγνώρισης και κήρυξης της εκτελεστότητας ή εκτέλεσης αποφάσεων, ο όρος “δικαιούχος διατροφής” περιλαμβάνει και το δημόσιο οργανισμό που ενεργεί εξ ονόματος προσώπου το οποίο δικαιούται διατροφή ή τον οργανισμό στον οποίο πρέπει να επιστραφούν επιδόματα που χορηγήθηκαν αντί διατροφής.
2. Το δικαίωμα δημόσιου οργανισμού να ενεργεί εξ ονόματος προσώπου το οποίο δικαιούται διατροφή ή να επιδιώκει την επιστροφή επιδομάτων που χορηγήθηκαν στον δικαιούχο αντί διατροφής διέπεται από το δίκαιο στο οποίο υπάγεται ο οργανισμός.
3. Δημόσιος οργανισμός μπορεί να επιδιώκει την αναγνώριση και την κήρυξη της εκτελεστότητας ή να ζητάει την εκτέλεση:
- α) απόφασης κατά υπόχρεου κατόπιν αιτήσεως δημόσιου οργανισμού ο οποίος ζητάει την επιστροφή επιδομάτων που χορηγήθηκαν αντί διατροφής,
- β) απόφασης εκδοθείσας μεταξύ δικαιούχου και οφειλέτη διατροφής μέχρι του ύψους των επιδομάτων που χορηγήθηκαν στο δικαιούχο αντί διατροφής.
4. Δημόσιος οργανισμός που επιδιώκει την αναγνώριση και την κήρυξη της εκτελεστότητας ή ζητάει την εκτέλεση απόφασης προσκομίζει, κατόπιν αιτήσεως, οιοδήποτε έγγραφο απαιτείται προκειμένου να θεμελιώσει το δικαίωμά του δυνάμει της παραγράφου 2 και να αποδείξει ότι χορήγησε επιδόματα στο δικαιούχο διατροφής.»

Το γερμανικό δίκαιο

- 14 Το άρθρο 1601 του Bürgerliches Gesetzbuch (αστικού κώδικα), το οποίο φέρει τον τίτλο «Υπόχρεοι διατροφής», ορίζει τα εξής:
- «Οι συγγενείς σε ευθεία γραμμή έχουν αμοιβαία υποχρέωση διατροφής.»
- 15 Το άρθρο 94, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του Sozialgesetzbuch XII (δωδέκατο βιβλίο του κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, στο εξής: SGB XII), με τίτλο «Αναγωγική άσκηση δικαιωμάτων κατά πρόσωπου το οποίο υπέχει υποχρέωση διατροφής δυνάμει του αστικού δικαίου», ορίζει τα εξής:
- «Εάν κατά το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο χορηγούνται τα επιδόματα, ο δικαιούχος έχει κατά το αστικό δίκαιο αξίωση διατροφής, τότε αυτή εκχωρείται μέχρι του ύψους των γενόμενων δαπανών, από κοινού με την αξίωση παροχής πληροφοριών σε σχέση με το ύψος της υποχρέωσης διατροφής, στον φορέα κοινωνικής πρόνοιας.»

- 16 Κατά την παράγραφο 5, τρίτη περίοδος, του άρθρου 94 του SGB XII, τα δικαιώματα που εκχωρούνται δυνάμει της παραγράφου 1, πρώτη περίοδος, του άρθρου αυτού πρέπει να ασκούνται ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 17 Η μητέρα του WV, η οποία φιλοξενείται σε μονάδα φροντίδας ηλικιωμένων στην Κολωνία (Γερμανία), είναι, δυνάμει του άρθρου 1601 του αστικού κώδικα, δικαιούχος διατροφής ως ανιών σε ευθεία γραμμή, στην καταβολή της οποίας υποχρεούται ο WV ο οποίος κατοικεί στη Βιέννη (Αυστρία). Ωστόσο, η μητέρα του WV λαμβάνει τακτικά από τον ενάγοντα οργανισμό κοινωνικό βοήθημα κατ' εφαρμογήν του SGB XII. Ο οργανισμός αυτός υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 94, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του SGB XII, έχει υποκατασταθεί στο δικαίωμα το οποίο έχει η λήπτρια του κοινωνικού βοηθήματος έναντι του WV, όσον αφορά τις παροχές διατροφής τις οποίες ανέλαβε ο ίδιος οργανισμός υπέρ της μητέρας του WV από τον Απρίλιο του 2017.
- 18 Το Amtsgericht Köln (ειρηνοδικείο Κολωνίας, Γερμανία), ενώπιον του οποίου ο ενάγων οργανισμός άσκησε το δικαίωμά του αναγωγής κατά του WV, έκρινε σε πρώτο βαθμό ότι τα γερμανικά δικαστήρια δεν είχαν διεθνή δικαιοδοσία να αποφανθούν επί της σχετικής αγωγής. Κατά το δικαστήριο αυτό, η διεθνής δικαιοδοσία που θεμελιώνεται στο άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009 μπορεί να προβληθεί μόνον από το φυσικό πρόσωπο στο οποίο οφείλεται διατροφή.
- 19 Στην κατ' έφεση δίκη, το Oberlandesgericht Köln (εφετείο Κολωνίας, Γερμανία) εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση. Το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι η επιλογή που παρέχει στον δικαιούχο διατροφής το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009 μπορούσε να ασκηθεί και από τον ενάγοντα οργανισμό ως εκδοχέα των δικαιωμάτων διατροφής.
- 20 Ο WV άσκησε αίτηση αναιρέσεως κατά της απόφασης του Oberlandesgericht Köln (εφετείου Κολωνίας, Γερμανία), ενώπιον του Bundesgerichtshof (Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία), το οποίο διερωτάται αν ο δημόσιος οργανισμός που κατέβαλε το κοινωνικό βοήθημα μπορεί να επικαλεστεί τη δικαιοδοσία του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009, όταν ο οργανισμός αυτός, κατόπιν υποκατάστασης εκ του νόμου, προβάλλει κατά του υπόχρεου διατροφής απαίτηση στηριζόμενη στις διατάξεις του εθνικού αστικού δικαίου περί διατροφής.
- 21 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο εκθέτει κατ' αρχάς ότι η απαίτηση στην οποία έχει υποκατασταθεί ο ενάγων οργανισμός πληροί τις προϋποθέσεις ώστε να χαρακτηριστεί υποχρέωση διατροφής κατά την έννοια του κανονισμού 4/2009 και ότι ο οργανισμός αυτός υποχρεούται να προβάλλει την απαίτηση αυτή ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων.
- 22 Εκτιμώντας ότι η αγωγή με την οποία ο ενάγων οργανισμός προέβαλε αναγωγικώς την αξίωση διατροφής εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 4/2009, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, το μεν Δικαστήριο δεν έχει ακόμη αποφανθεί, σε σχέση με τον κανονισμό αυτόν, επί του ζητήματος που εκτέθηκε στη σκέψη 20 της παρούσας απόφασης, η δε γερμανική θεωρία ερίζει ως προς την απάντηση που πρέπει να δοθεί επ' αυτού. Ειδικότερα, κατά το αιτούν δικαστήριο, ορισμένοι συγγραφείς απαντούν στο ερώτημα αυτό καταφατικά, προβάλλοντας την ανάγκη αποτελεσματικής εκτέλεσης των αποφάσεων για τις υποχρεώσεις διατροφής, ιδίως προκειμένου να μην τυγχάνει ο υπόχρεος διατροφής που κατοικεί στο εξωτερικό ευνοϊκής μεταχείρισης που οφείλεται στην παρέμβαση δημόσιου οργανισμού. Αντιθέτως, άλλοι συγγραφείς υποστηρίζουν την αντίθετη λύση, όπως αυτή προκύπτει από την απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2004, Blijdenstein (C-433/01, EU:C:2004:21), σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 5, σημείο 2, της Σύμβασης των Βρυξελλών, η οποία έχει κατ' αυτούς εφαρμογή και στο πλαίσιο του κανονισμού 4/2009, όπερ σημαίνει ότι ένας

δημόσιος οργανισμός ο οποίος επιδιώκει αναγωγικώς την είσπραξη απαίτησης διατροφής δεν μπορεί να επικαλεστεί έναντι του υπόχρεου διατροφής τη διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων της συνήθους διαμονής του εν λόγω δικαιούχου.

- 23 Το αιτούν δικαστήριο είναι της γνώμης ότι, αντιθέτως προς τη σχέση «κανόνας/εξαίρεση» που επικρατεί στο πλαίσιο της Σύμβασης των Βρυξελλών, οι κανόνες δικαιοδοσίας του άρθρου 3 του κανονισμού 4/2009 αποτελούν γενικούς κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που ισχύουν εναλλακτικώς και έχουν, ως εκ τούτου, την ίδια τυπική ισχύ. Επιπλέον, και μολονότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 10, του κανονισμού 4/2009 περιγράφει τον δικαιούχο διατροφής ως φυσικό πρόσωπο, το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι τόσο οι διατάξεις του κανονισμού αυτού σχετικά με την εκτέλεση των απαιτήσεων διατροφής, και ιδίως το άρθρο του 64, όσο και οι σκοποί τους οποίους επιδιώκει ο εν λόγω κανονισμός συνηγορούν υπέρ μιας λύσης η οποία να διασφαλίζει την αποτελεσματική είσπραξη των απαιτήσεων διατροφής, παρέχοντας στον δημόσιο οργανισμό που έχει υποκατασταθεί εκ του νόμου στα δικαιώματα του δικαιούχου διατροφής τη δυνατότητα να επικαλείται τον κανόνα δικαιοδοσίας του άρθρου 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009.
- 24 Ωστόσο, επειδή διατηρεί αμφιβολίες όσον αφορά την ερμηνεία την οποία προκρίνει, το Bundesverwaltungsgericht (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Δύναται δημόσιος οργανισμός, ο οποίος χορηγούσε παροχές κοινωνικής προνοίας σε δικαιούχο διατροφής βάσει διατάξεων του δημοσίου δικαίου, να επικαλεστεί τη δωσιδικία του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής κατά το άρθρο 3, στοιχείο β', του [κανονισμού 4/2009], στην περίπτωση που προβάλλει αναγωγικώς αστική αξίωση περί καταβολής διατροφής κατά του υπόχρεου διατροφής, περιελθούσα σε αυτόν κατόπιν εκχωρήσεως εκ του νόμου λόγω της παροχής κοινωνικού βοηθήματος;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 25 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν δημόσιος οργανισμός ο οποίος ζητεί αναγωγικώς την επιστροφή ποσών που κατέβαλε αντί διατροφής σε δικαιούχο διατροφής, στα δικαιώματα του οποίου έχει υποκατασταθεί έναντι του υπόχρεου διατροφής, βασίμως επικαλείται τη διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του εν λόγω δικαιούχου, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009.
- 26 Επισημαίνεται προκαταρκτικώς ότι, όπως μπορεί να συναχθεί από τα στοιχεία της δικογραφίας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο, οι διατάξεις του κανονισμού 4/2009 έχουν εφαρμογή στο πλαίσιο αναγωγής από δημόσιο οργανισμό, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης.
- 27 Πράγματι, όπως παρατηρούν η Γερμανική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το δικαίωμα του δημόσιου οργανισμού που ενεργεί ως ενάγων πηγάζει από τις υποχρεώσεις διατροφής οι οποίες απορρέουν από οικογενειακές και συγγενικές σχέσεις και τις οποίες, στην υπόθεση της κύριας δίκης, υπέχει ο WV έναντι της μητέρας του. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού συνεπάγεται έναντι του οφειλέτη υποχρεώσεις διατροφής οι οποίες εμπίπτουν στο άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 4/2009.
- 28 Υπενθυμίζεται κατόπιν τούτου ότι, επειδή οι διατάξεις περί των κανόνων δικαιοδοσίας πρέπει να τυγχάνουν αυτοτελούς ερμηνείας με γνώμονα, αφενός, τους σκοπούς και το σύστημα του υπό εξέταση κανονισμού, το άρθρο 3 του κανονισμού 4/2009 πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του γράμματός του, των σκοπών του, καθώς και του συστήματος εντός του οποίου εντάσσεται (πρβλ. απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Sanders και Huber, C-400/13 και C-408/13, EU:C:2014:2461, σκέψεις 24 και 25).

- 29 Από το γράμμα του άρθρου 3 του κανονισμού 4/2009, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενικές διατάξεις», προκύπτει ότι αυτό θέτει γενικά κριτήρια για την απονομή διεθνούς δικαιοδοσίας στα δικαστήρια των κρατών μελών τα οποία αποφαίνονται επί θεμάτων σχετικών με τις υποχρεώσεις διατροφής. Σε αντίθεση με τις σχετικές διατάξεις της Σύμβασης των Βρυξελλών, οι οποίες εξετάστηκαν από το Δικαστήριο στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2004, Blijdenstein (C-433/01, EU:C:2004:21), το εν λόγω άρθρο 3 δεν περιέχει ούτε γενική αρχή, όπως η διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου της κατοικίας του εναγομένου, ούτε κατά παρέκκλιση κανόνες οι οποίοι πρέπει να ερμηνεύονται στενά, όπως ο κανόνας του άρθρου 5, σημείο 2, της Σύμβασης αυτής, αλλά περισσότερα του ενός κριτήρια της ίδιας τυπικής ισχύος, τα οποία εφαρμόζονται εναλλακτικώς, όπως προκύπτει από τη χρήση του συνδέσμου «ή» μετά την παράθεση καθενός από αυτά [πρβλ. απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, R (Διεθνής δικαιοδοσία επί γονικής μέριμνας και υποχρέωσης διατροφής), C-468/18, EU:C:2019:666, σκέψη 29].
- 30 Επομένως, το άρθρο 3 του κανονισμού 4/2009 παρέχει στον δικαιούχο διατροφής, όταν αυτός ενεργεί ως ενάγων, τη δυνατότητα να ασκήσει την αφορώσα υποχρέωση διατροφής αγωγή του στηριζόμενος σε διάφορες βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, και συγκεκριμένα είτε ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του εναγομένου, σύμφωνα με το στοιχείο α' του εν λόγω άρθρου 3, είτε ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του ίδιου του δικαιούχου, σύμφωνα με το στοιχείο β' του άρθρου αυτού [πρβλ. απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, R (Διεθνής δικαιοδοσία επί γονικής μέριμνας και υποχρέωσης διατροφής), C-468/18, EU:C:2019:666, σκέψεις 30 και 31].
- 31 Ωστόσο, καθόσον το γράμμα του άρθρου 3 του κανονισμού 4/2009 δεν προβλέπει ειδικότερα ότι η αγωγή ενώπιον των δικαστηρίων που καθορίζονται στα στοιχεία α' και β' του άρθρου αυτού πρέπει να ασκηθεί από τον ίδιο τον δικαιούχο διατροφής, το άρθρο δεν απαγορεύει σε δημόσιο οργανισμό, ο οποίος έχει υποκατασταθεί εκ του νόμου στα δικαιώματα του εν λόγω δικαιούχου, να ασκήσει αγωγή αφορώσα υποχρέωση διατροφής ενώπιον ενός από τα δύο αυτά δικαστήρια, υπό την επιφύλαξη του σεβασμού των σκοπών και του συστήματος του κανονισμού αυτού.
- 32 Όπως δε υποστήριξαν τόσο το αιτούν δικαστήριο όσο και όλοι οι ενδιαφερόμενοι στην υπό κρίση υπόθεση, ούτε οι σκοποί ούτε το σύστημα του κανονισμού 4/2009 αντιτίθενται στην αναγνώριση διεθνούς δικαιοδοσίας στο δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, προκειμένου να αποφανθεί επί αγωγής αφορώσας υποχρέωση διατροφής, την οποίαν ασκεί ο εν λόγω δημόσιος οργανισμός κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3, στοιχείο β', του κανονισμού αυτού.
- 33 Ειδικότερα, πρώτον, η αναγνώριση της διεθνούς δικαιοδοσίας του κατ' άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009 δικαστηρίου για την έκδοση απόφασης επί της αγωγής αυτής είναι σύμφωνη προς τους σκοπούς που επιδιώκει ο κανονισμός αυτός, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται, όπως έχει ήδη επισημάνει το Δικαστήριο, τόσο η εγγύτητα μεταξύ του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία και του δικαιούχου διατροφής όσο και ο σκοπός της μεγαλύτερης δυνατής διευκόλυνσης της είσπραξης των διεθνών αξιώσεων διατροφής, όπως υπενθυμίζεται στην αιτιολογική σκέψη 45 του ίδιου κανονισμού [πρβλ. αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Sanders και Huber, C-400/13 και C-408/13, EU:C:2014:2461, σκέψεις 26, 28, 40 και 41, και της 4ης Ιουνίου 2020, FX (Ανακοπή εκτελέσεως αξιώσεως διατροφής), C-41/19, EU:C:2020:425, σκέψεις 40 και 41].
- 34 Ειδικότερα, η παροχή στον δημόσιο οργανισμό, ο οποίος έχει υποκατασταθεί στα δικαιώματα του δικαιούχου διατροφής, της δυνατότητας να προσφύγει στο δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου αυτού μπορεί να εξασφαλίσει την αποτελεσματική είσπραξη των διεθνών αξιώσεων διατροφής, ενώ, αντιθέτως, ο σκοπός αυτός θα υπονομευόταν αν ο εν λόγω δημόσιος οργανισμός στερούνταν το δικαίωμα να επικαλεστεί τα εναλλακτικώς εφαρμοζόμενα κριτήρια διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπονται υπέρ του ενάγοντος σε υποθέσεις υποχρεώσεων διατροφής στο άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009, τόσο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και, ενδεχομένως, σε περίπτωση που ο εναγόμενος κατοικεί στο έδαφος τρίτου κράτους.

35. Επισημαίνεται συναφώς ότι, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 38 και 40 των προτάσεων του, στο μέτρο που το άρθρο 3, στοιχείο α', του κανονισμού 4/2009 δεν εξαρτά τη δυνατότητα εφαρμογής των κανόνων του διεθνούς δικαιοδοσίας από την προϋπόθεση να έχει ο εναγόμενος την κατοικία του σε κράτος μέλος, η μη αναγνώριση σε δημόσιο οργανισμό, ο οποίος έχει υποκατασταθεί στα δικαιώματα του δικαιούχου διατροφής, της δυνατότητας να προσφύγει ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, όταν ο υπόχρεος διατροφής κατοικεί σε τρίτο κράτος, θα είχε, κατά πάσα πιθανότητα, ως αποτέλεσμα να υποχρεωθεί ο οργανισμός αυτός να ασκήσει την αγωγή του εκτός της Ένωσης. Η κατάσταση αυτή, καθώς και τα νομικά και πρακτικά προβλήματα που θα προκαλούσε, όπως αυτά που επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 42 των προτάσεων του, θα μπορούσαν να διακυβεύσουν την αποτελεσματική είσπραξη των απαιτήσεων διατροφής.
36. Επιπλέον, αν γίνει δεκτό ότι ο δημόσιος οργανισμός που έχει υποκατασταθεί στα δικαιώματα του δικαιούχου διατροφής μπορεί νομίμως να προσφύγει στο δικαστήριο που καθορίζει το άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009, ουδόλως αλλοιώνεται ο σκοπός της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, τον οποίον επίσης επιδιώκει ο κανονισμός αυτός.
37. Συναφώς, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, ο σκοπός αυτός πρέπει να γίνεται αντιληπτός όχι μόνον υπό την οπτική γωνία της βέλτιστης οργάνωσης των δικαστηρίων, αλλά και από την άποψη του συμφέροντος των διαδίκων, είτε πρόκειται για τον ενάγοντα είτε για τον εναγόμενο, οι οποίοι πρέπει, μεταξύ άλλων, να έχουν τη δυνατότητα ευχερούς πρόσβασης στη δικαιοσύνη και να υπόκεινται σε προβλέψιμους κανόνες δικαιοδοσίας [βλ. αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Sanders και Huber, C-400/13 και C-408/13, EU:C:2014:2461, σκέψη 29, και της 4ης Ιουνίου 2020, FX (Ανακοπή εκτελέσεως αξιώσεως διατροφής), C-41/19, EU:C:2020:425, σκέψη 40].
38. Η εκχώρηση, όμως, των δικαιωμάτων του δικαιούχου διατροφής σε έναν τέτοιο δημόσιο οργανισμό δεν θίγει ούτε τα συμφέροντα του υπόχρεου διατροφής ούτε το προβλέψιμο των εφαρμοστέων κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας, καθώς ο τελευταίος πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να αναμένει ότι θα εναχθεί είτε ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της δικής του συνήθους διαμονής είτε ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής.
39. Δεύτερον, το γεγονός ότι ο δημόσιος οργανισμός που υποκαταστάθηκε εκ του νόμου στα δικαιώματα του δικαιούχου διατροφής μπορεί να προσφύγει στο δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του τελευταίου είναι επίσης συνεπές προς το σύστημα του κανονισμού 4/2009, καθώς και προς την οικονομία του, όπως αποτυπώνονται ιδίως στην αιτιολογική σκέψη 14.
40. Υπενθυμίζεται συναφώς ότι το άρθρο 64 του κανονισμού 4/2009 αναφέρεται ακριβώς στην παρέμβαση δημόσιου οργανισμού ως ενάγοντος ο οποίος ενεργεί εξ ονόματος προσώπου που δικαιούται διατροφή ή στον οποίον πρέπει να επιστραφούν επιδόματα που χορηγήθηκαν αντί διατροφής. Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 64, παράγραφος 1, του κανονισμού 4/2009, ένας τέτοιος οργανισμός περιλαμβάνεται στην έννοια του όρου «δικαιούχος» για τους σκοπούς μιας αίτησης αναγνώρισης και κήρυξης της εκτελεστότητας ή για τους σκοπούς της εκτέλεσης αποφάσεων, ο οποίος όρος, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 10, του εν λόγω κανονισμού, δηλώνει κατ' αρχήν μόνο το φυσικό πρόσωπο στο οποίο οφείλεται ή εικάζεται ότι οφείλεται διατροφή. Επιπλέον και κυρίως, το άρθρο 64, παράγραφος 3, στοιχείο α', του ίδιου κανονισμού διευκρινίζει ότι ο εν λόγω δημόσιος οργανισμός δικαιούται να ζητήσει την αναγνώριση και την κήρυξη της εκτελεστότητας ή την εκτέλεση απόφασης που εκδόθηκε κατά υπόχρεου μετά από αίτηση δημόσιου οργανισμού ο οποίος ζητεί την επιστροφή επιδομάτων που χορηγήθηκαν αντί διατροφής.
41. Η διάταξη αυτή προϋποθέτει ότι σε έναν τέτοιο δημόσιο οργανισμό έχει ήδη αναγνωριστεί η δυνατότητα να προσφύγει στο δικαστήριο που καθορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009, ούτως ώστε το δικαστήριο αυτό να είναι σε θέση να εκδώσει απόφαση για θέματα υποχρεώσεων διατροφής, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, σημείο 1, του εν λόγω κανονισμού.

- 42 Από το σύνολο των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει ότι, καίτοι ένας δημόσιος οργανισμός που έχει υποκατασταθεί εκ του νόμου στα δικαιώματα δικαιούχου διατροφής δεν μπορεί να επικαλεστεί ο ίδιος την ιδιότητα του «δικαιούχου διατροφής» ώστε να επιτύχει την αναγνώριση της υποχρέωσης διατροφής, πρέπει ωστόσο να μπορεί να προσφύγει προς τον σκοπό αυτόν στο αρμόδιο δικαστήριο της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, δυνάμει του άρθρου 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009. Μετά την έκδοση της απόφασης του δικαστηρίου αυτού στο κράτος προέλευσης, ένας τέτοιος δημόσιος οργανισμός θα έχει το δικαίωμα να αναγνωριστεί ως δικαιούχος διατροφής, για τους σκοπούς, ενδεχομένως, μιας αίτησης αναγνώρισης, κήρυξης εκτελεστότητας ή εκτέλεσης της απόφασης αυτής στο κράτος στο οποίο απευθύνεται η αίτηση, κατ' εφαρμογήν των διατάξεων του άρθρου 64 του εν λόγω κανονισμού.
- 43 Τέλος, η αναγνώριση στον δημόσιο οργανισμό που έχει υποκατασταθεί εκ του νόμου στα δικαιώματα του δικαιούχου διατροφής της δυνατότητας να επικαλεστεί τη δωσιδικία του άρθρου 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009 είναι συνεπής και προς το Πρωτόκολλο της Χάγης, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 15 του κανονισμού αυτού όσον αφορά τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου σε υποθέσεις υποχρεώσεων διατροφής. Ειδικότερα, στο μέτρο που, αφενός, το άρθρο 3, παράγραφος 1, του πρωτοκόλλου αυτού προβλέπει ότι οι υποχρεώσεις διατροφής διέπονται κατ' αρχήν από το δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής και, αφετέρου, το άρθρο 10 του εν λόγω πρωτοκόλλου, του οποίου το περιεχόμενο επαναλαμβάνεται στο άρθρο 64, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού, ορίζει ότι το δικαίωμα του δημόσιου οργανισμού στην επιστροφή των επιδομάτων που χορηγήθηκαν στον δικαιούχο αντί διατροφής διέπεται από το δίκαιο στο οποίο υπάγεται ο εν λόγω οργανισμός, η δυνατότητα αυτή επιτρέπει, στη μεγάλη πλειονότητα των περιπτώσεων, δηλαδή σε εκείνες στις οποίες η έδρα του δημόσιου οργανισμού και η συνήθης διαμονή του δικαιούχου βρίσκονται στο ίδιο κράτος μέλος, να εξασφαλιστεί αντιστοιχία μεταξύ των κανόνων καθορισμού της δωσιδικίας και των κανόνων του εφαρμοστέου ουσιαστικού δικαίου, η οποία ευνοεί τη διευθέτηση των υποθέσεων που αφορούν υποχρεώσεις διατροφής.
- 44 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι δημόσιος οργανισμός ο οποίος ζητεί αναγωγικώς την επιστροφή ποσών που κατέβαλε αντί διατροφής σε δικαιούχο διατροφής, στα δικαιώματα του οποίου έχει υποκατασταθεί έναντι του υπόχρεου διατροφής, βασίμως επικαλείται τη διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του εν λόγω δικαιούχου, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 45 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

Δημόσιος οργανισμός ο οποίος ζητεί αναγωγικώς την επιστροφή ποσών που κατέβαλε αντί διατροφής σε δικαιούχο διατροφής, στα δικαιώματα του οποίου έχει υποκατασταθεί έναντι του υπόχρεου διατροφής, βασίμως επικαλείται τη διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του εν λόγω δικαιούχου, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 3, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής.

(υπογραφές)